

Михайло КУЦИК,
здобувач кафедри країнознавства,
факультету міжнародних відносин
Закарпатського державного університету

ПРОБЛЕМА ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Стаття присвячена аналізу окремих досліджень українських та зарубіжних авторів, що торкаються проблеми утворення й діяльності об'єднання, відомого як Вишеградська четвірка. Зокрема основний текст розвідки пов'язаний зі стислим оглядом праць, присвячених згаданій проблемі.

Ключові слова: Вишеградська четвірка, Центрально-Східна Європа, субрегіональна інтеграція, регіональні об'єднання.

В силу сучасного історичного розвитку та міжнародної ситуації актуальним є вивчення питань, пов'язаних з існуванням та діяльністю різнопланових об'єднань як регіонального, так і міжнародного масштабу.

Зокрема яскравим прикладом у зазначеному контексті є об'єднання, відоме як Вишеградська група (четвірка), яке відіграє помітну роль у регіоні Центрально-Східної Європи впродовж останнього десятиліття ХХ ст. та на початку ХХІ ст., і що є не менш важливим – країни Вишеградської групи є наглядним прикладом для нашої держави.

Тому доцільним є вивчення проблеми Вишеградської четвірки, яка не втратила своєї актуальності до сьогодні, починаючи від часу утворення. Про це свідчить інтерес до даної теми серед українських та зарубіжних дослідників.

Відтак загальновідомим є той факт, що наприкінці 80-х рр. ХХ ст. настав переломний період у комуністичній Східній Європі, який в свою чергу був спричинений змінами в політиці СРСР,

а саме скороченням військового потенціалу, відмовою від «доктрини Брежнєва», яка мала на меті пряме втручання у внутрішні справи країн-сателітів та першими спробами демократизації політичної системи [8, с. 94].

Першою східноєвропейською державою, де комуністи на виборах в липні 1989 р. втратили більшість, була Польща. Як наслідок, у інших країнах Центрально-Східної Європи також почали відбуватися незворотні процеси, які привели до демократичних революцій та падіння комуністичних режимів. Відбувалося становлення молодих демократій на шлях реформ, які передбачали у майбутньому перехід держав соцтабору до політичного плюралізму та ринкової економіки.

У результаті оксамитових революцій та розпаду СРСР на сході Європи постає позбавлений комуністичного впливу простір, а з ним й ідея возз'єднання всіх європейців під одним дахом. Ці тенденції спонукають до налагодження тісного співробітництва між державами Центрально-Східної Європи. Паралельно із згаданими процесами відбувається адаптація політико-економічного та правового простору країн окресленого регіону до стандартів держав Західної Європи. В ході цих перетворень намітилася певна диференціація серед країн Центрально-Східної Європи. В залежності від успіху проведених реформ, лідерами стають Чехія, Словаччина, Угорщина та Польща, які 15 лютого 1991 р. у м. Вишеград підписують «Декларацію про співробітництво Чеської і Словацької Федеративних республік, Республіки Польща й Угорської Республіки». Мета підписання цього документу – європейська інтеграція, яка тягла за собою утворення так званої Вишеградської групи [8, с. 95].

Тому зрозумілим є той факт, що проблемою утворення та діяльності Вишеградської четвірки та євроінтеграційними процесами у Центрально-Східній Європі цікавляться як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники з метою прослідкувати та проаналізувати ці процеси впродовж існування Вишеградської групи.

Так у статті Г. Шманька та Є. Кіш названо причини субрегіональної інтеграції східноєвропейських країн. Автори висвітлю-

ють чіткі завдання, які ставила перед собою Вишеградська трійка (згодом четвірка). Принагідно увага звернена і на роль Вишеградської групи у приєднанні до Північноатлантичного Альянсу та Європейського Союзу [9].

Досить змістовною у плані дослідження демократичних процесів і Східній Європі є праця Н. Бокало та С. Трохимчука. Автори досліджують соціально-економічні відносини країн Центрально-Східної Європи посткомуністичного періоду, подають характеристику державного устрою тощо. У дослідженні висвітлюється суть демократичних процесів з їх акцентом на Вишеградську групу [2].

Грунтовно досліджується згадана проблема у збірнику матеріалів міжнародного «круглого столу» «Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України». Збірник присвячений проблемним та перспективним аспектам у відносинах України з країнами ЄС, зокрема з країнами Вишеградської четвірки, а поряд з тим прослідковується і стратегія України на шляху до євроінтеграції [5].

Окремі моменти означеної теми розглянуто у доробку В.П. Газіна та С.А. Копилова. Дослідники визначають поглиблення інтеграційних процесів у Європі наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. й аналізують процеси, пов'язані з появою міжнародного співтовариства тощо [4].

Вишеградську групу як варіант субрегіональної інтеграції виділяє у своїй розвідці Г. Зеленько. Автор виділяє етапи існування Вишеградської групи та висвітлює підстави для розширення співпраці України з країнами Вишеградської групи [6].

Проблему системи міжнародного та міжрегіонального співробітництва комплексно у своїй монографії досліджує Є.Кіш. Зокрема це питання розглядається крізь призму проблем країн Вишеградської четвірки. Авторка вказує, що метою такого співробітництва є зміцнення держав шляхом залучення їхніх регіонів до інтеграційних процесів. У праці також порушуються і проблеми транскордонного співробітництва та його ролі для України [7].

Аналіз інтеграції до ЄС та НАТО країн Вишеградського об'єднання, криза чесько-словацьких та угорсько-словацьких

міждержавних відносин і вплив цієї кризи на дієздатність Вишеградської четвірки розглядає у своїй праці В.І. Андрейко [1].

Цікавим є бачення П.Вагнера Вишеградської четвірки як моделі для розвитку співпраці між іншими країнами. Автор наголошує, що регіональна співпраця потребує чіткої концепції, а також проводить паралелі між ГУАМом та Вишеградської четвіркою [3].

Питанню трансформації приватизаційного процесу у країнах Вишеградської групи крізь призму посткомунізму присвятив своє дослідження І. Рендек. У дослідженні наводиться аналогія, що економіка країн даного регіону кінця 80-х рр. ХХ ст. перебував у кризі, схожій до кризи 30-х рр. ХХ ст. у США. Але завдяки низці реформ, впровадженню ринкової економіки, в першу чергу через приватизацію, запровадження менеджменту вдалося подолати негативний стан в економіці країн Вишеградської групи [13].

Дослідник Г. Мисежніков висвітлює формування у 2005 – 2006 рр. партійної системи у країнах Вишеградської групи. При цьому автор наголошує, що завдяки проведеним реформам ці країни змогли позбутися посткомуністичного відголосу та стали на шлях демократії, наслідком чого стало приєднання їх до ЄС. Окрім того, автор вказує і на основні тенденції та шляхи розвитку політичних систем країн Вишеградської групи [12].

Подібним дослідженням, що стосується проблеми виборчої та політичної системи у країнах Вишеградського об'єднання, є праця С. Бірч. Авторка у своїй статті торкається в основному статистичного аналізу вищезгаданих проблем, що також є вельми доцільним, оскільки прослідковує питання з нетрадиційного ракурсу [10].

Змістовною та цікавою працею, що присвячена проблемі Вишеградської четвірки є монографія Л. Лукашека. Автор подає оцінку геополітичної ситуації, що склалася у центрально-східноєвропейських посткомуністичних країнах. Окрім того визначено мету створення Вишеградської групи та її роль у регіоні. Чимало уваги приділено інтеграційним процесам та ви-

значено їх як основні завдання діяльності Вишеградської четвірки [11].

Таким чином, з огляду на охарактеризовані праці можна зробити висновок, що проблема утворення та діяльності країн Вишеградської четвірки залишається актуальною, про що свідчить значна кількість як праць конкретного характеру, так і низка досліджень узагальнюючого плану, хоча варто зауважити, що останніх у вітчизняній історичній науці незначна кількість.

Список використаних джерел

1. *Андрейко В.І. Позиція ЧС і СР щодо кризи Вишеградської четвірки / В. І. Андрейко // Грані. – 2012. – №2 (82). – С. 6-10.*
2. *Бокало Н., Трохимчук С. Проблеми і перспективи демократизації в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі Вишеградської четвірки) / Н. Бокало, С. Трохимчук. – Львів, 2000. – 68 с.*
3. *Вагнер П. Чи може Вишеградська група служити моделлю для розвитку співпраці між іншими країнами? / П. Вагнер // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин / уп. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава, 2012. – С. 9-12.*
4. *Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945 – 2020 роки / В.П. Газін, С.А. Копилов. – К.: Либідь, 2004. – 622 с.*
5. *Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для країни. Аналітичні оцінки. – Ужгород: Видавництво Падяка, 2003. – 166 с.*
6. *Зеленько Г. Вишеградська четвірка матиме на заході те, що робить на сході / Галина Неленько // Політика і час. – 2005. – № 2. – С. 38-46.*
7. *Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі євро-регіональної інтеграції: монографія / Єва Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.*

8. *Сидорук Т. Інтеграційні процеси в сучасній Європі. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Сидорук. – Львів: Піраміда, 2010. – 354 с.*
9. *Шманько Г., Кіш Є. Вишеградський «чотирикутник» / Г. Шманько, Є. Кіш // Політика і час. – 1994. – № 1. – С. 48-50.*
10. *Birch S. Elections, electoral systems and Party systems in the Visegrad States, 2005-2006 / Sarah Birch // Parliamentary Elections and Party Landscape in the Visegrad Group Countries. – Brno, 2007. – S. 11-22.*
11. *Lukášek L. Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004 / Libor Lukášek. – Praha6 Karolinum, 2010. – 170 s.*
12. *Mesežnikov G. The Visegrad Group Elections of 2005-2006: Trends in Party Systems and Coalition Behavior / Grigorij Mesežnikov // Democracy and populism in Central Europe6 the Visegrad elections and their Aftermath. – Bratislava, 2007. – S 9-18.*
13. *Rendek I. Comparison of the Transformation within the Visegrad Countries with Special Regard to the Privatization Process / Ignác Rendek // European Economic Area and Visegrad Countries. – Bratislava, 1994. – S. 62-66.*

Проблема Вышеградской четверки в трудах украинских и зарубежных исследователей

Статья посвящена анализу отдельных исследований украинских и зарубежных исследователей, которые затрагивают проблемы образования и деятельности объединения известного как Вышеградская четверка. В частности основной текст работы связан с кратким обзором трудов посвященных упомянутой проблеме.

Ключевые слова: *Вышеградская четверка, Центрально-Восточная Европа, субрегиональная интеграция, региональные объединения.*

Visegrad countries problem in the works of the ukrainian and foreign researchers

The given article is devoted to the analysis of separate studies made by the Ukrainian and Foreign researchers on formation and activity of the alliance known as Visegrad Countries. Particularly, the article is related to the brief review of the works devoted to the problem that is mentioned above.

Key words: *Visegrad Countries, Central and Eastern Europe, sub-regional integration, regional associations.*